

V. DEO

SUZBIJANJE NOVIH PRETNJI I RAZVOJ NOVIH SPOSBNOSTI

POGLAVLJE 19 Uloga Saveza u borbi protiv terorizma i proliferacije
oružja za masovno uništenje

POGLAVLJE 20 Nove sposobnosti

POGLAVLJE 19

ULOGA SAVEZA U BORBI PROTIV TERORIZMA I
PROLIFERACIJE ORUŽJA ZA MASOVNO UNIŠTENJE

Borba protiv terorizma i proliferacije oružja za masovno uništenje odvija se znatno aktivnije posle terorističkih napada na Njujork i Vašington, 11. septembra 2001. godine, koji su na to prinudili ne samo Sjedinjene američke države već i ceo Savez. Za manje od 24 sata posle napada, NATO se po prvi put u istoriji pozvao na član 5, koji predstavlja klauzulu osnovnog sporazuma kolektivne odbrane. Politički značaj ove odluke leži u činjenici, kojom član 5. obavezuje svaku od saveznica, da se napad na jednu zemlju ili više njih u Evropi i Severnoj Americi smatra napadom na sve. Kao posledica ove činjenice, napadi na SAD smatrani su napadima na sve članice Saveza, pa su članice i partnerske zemlje oštro i više puta osudile ove napade i terorizam u svim oblicima.

Praktične implikacije ove odluke su bez presedana, s obzirom da je tada po prvi put Savez rasporedio snage i ostala sredstva podrške operaciji na osnovu člana 5. Na zahtev Sjedinjenih američkih država, saveznici su pristali da preduzmu osam posebnih mera podrške. Jedna od njih sastojala se u slanju aviona NATO vazduhoplovnog sistema za rano upozorenje i kontrolu (AWACS) u Sjedinjene američke države kako bi pomagali u kontroli američkog vazdušnog prostora. Operacija pod nazivom «Eagle Assist» trajala je do sredine maja 2002. godine.

Druga mera je predstavljala pokretanje antiterorističke operacije na Mediteranu 26. oktobra 2001. godine pod nazivom «Active Endeavour» i ona se još uvek odvija.

Još jedna značajna premijera za NATO-a usledila je posle pozivanja na član 5. i učešća u operacijama kojima je trebalo nadgledati vazdušni prostor SAD-a i Mediterana. U avgustu 2003. godine, Savez je poveo svoju prvu operaciju očuvanja mira izvan Evrope, kada je odlučio da preuzme nadležnost nad Međunarodnim snagama za pomoć bezbednosti (ISAF). Posle nje usledile su i druge misije izvan tradicionalnog područja NATO-a.

Paraleleno sa tim, veliko preispitivanje vojnih sposobnosti NATO-a desilo se pokretanjem Praške obaveze u sposobnostima i posle odluke o formiranju NATO Snaga za odgovor (NRF).

Uz gore spomenuto, postojeće NATO operacije su takođe preuzele ulogu u borbi protiv terorizma. NATO je uveo nekoliko političkih inicijativa i praktičnih

mera u različitim područjima, kao pomoć borbi protiv terorizma. Usvojen je Vojni koncept odbrane protiv terorizma (Military Concept for Defence against Terrorism), pojačana je saradnja sa zemljama partnerima putem Akcionog plana za partnerstvo protiv terorizma (Partnership Action Plan against Terrorism) i uvedene su mere protiv širenja oružja za masovno uništenje. Usvojen je ojačani paket antiterorističkih mera i uvedene nove inicijative koje su trebalo da modernizuju odbranu od upada u informatičke sisteme i planiranje za slučajeve civilnih vanrednih stanja i zaštitu civilnog stanovništva. Ove mere su bile podstaknute obavezom jačanja saradnje po pitanju terorizma sa drugim međunarodnim organizacijama.

Početna podrška Sjedinjenim Američkim Državama

Na zahtev Sedinjenih Američkih Država, NATO saveznici su se 4. oktobra 2001. godine dogovorili o preduzimanju osam mera kojima bi se proširile mogućnosti koje bi bile na raspolaganju u kampanji protiv terorizma.

Ovih osam mera obuhvatilo je sledeće:

- veću razmenu obavještajnih podataka;
- pomoć državama koje su ugrožene zbog podrške koju pružaju naporima koalicije;
- povećano obezbeđenje objekata Sjedinjenih Američkih Država i saveznika na njihovoj teritoriji;
- upotpunjavanje odabranih mogućnosti Saveza potrebnih za pružanje podrške antiterorističkim operacijama;
- «blanko» prava preletanja za vojne avione SAD-a i avione ostalih saveznika prilikom vojnih letova vezanih uz antiterorističke operacije;
- pristup lukama i aerodromima;
- raspoređivanje mornaričkih snaga NATO-a u istočnom Mediteranu;
- raspoređivanje delova NATO Vazdušnih snaga za rano upozorenje i kontrolu za pružanje podrške antiterorističkim operacijama.

Kako je već bilo napomenuto, Severnoatlantski savet je okončao operaciju «Eagle Assist» u maju 2002. godine, posle materijalnih nadgradnji u sistemu protivvazdušne odbrane SAD-a, pojačane saradnje između civilnih i vojnih vlasti SAD-a i ponovnog vrednovanja unutrašnjih bezbednosnih zahteva SAD-a.

Operacija «Active Endeavour»

Od oktobra 2001. godine, delovi Stalnih mornaričkih snaga (Standing Naval Forces) NATO-a sprovodili su antiterorističke operacije u Mediteranu. Početni zadatak operacije «Active Endeavour», u kojoj su učestvovali brodovi, podmornice i avioni, bio je osmatranje trgovačkog brodogradnje u području istočnog Mediterana. Misija je proširena u martu 2003. godine i obuhvatila je praćenje nevojnih brodova zemalja članica Saveza kroz Gibraltarski moreuz, i ponovo u aprilu 2003. godine kada je obuhvatila akcije saglasnog pristajanja uz sumnjiva plovila, u skladu sa pravilima međunarodnog prava. Godinu dana kasnije, operacija je proširena na ceo Mediteran. Operacije praćenja obustavljene su u decembru 2003. godine, ali su snage i dalje ostale u pripravnosti kako bi u slučaju potrebe ponovo mogle da preduzmu operacije.

Od početka njihove operativne uloge 2001. godine, snage dodeljene operaciji identifikovale su više od 70.000 trgovačkih plovila u Mediteranu, sprovodeći operacije nadgledanja uz pomoć brodova, podmornica i aviona kako bi se dobio pregled pomorskih aktivnosti u tom području, ukrcale se na približno 100 plovila u skladu sa pravilima međunarodnog prava, i pratile nekoliko stotina plovila kroz Gibraltarski moreuz. Uz NATO Stalne mornaričke snage, u kojima učestvuje nekoliko zemalja članica, u ovim operacijama su učestvovali američki i portugalski avioni i avioni za pomorsko izviđanje, španski avioni, helikopteri i fregate, i danski, norveški i nemački patrolni brodovi.

Sa proširenjem operativnog područja na ceo Mediteran 2003. godine, obim moguće multinacionalne podrške operaciji «Active Endeavour» takođe je proširen na učestvovanje NATO zemalja partnera i zemalja Mediteranskog dijaloga. Lideri Saveza pozdravili su ruske i ukrajinske ponude za doprinos operaciji u okviru sporazuma o saradnji NATO-Rusija i NATO-Ukrajina.

Tokom raspoređivanja u Mediteranu, snage koje su učestvovala u operaciji nekoliko puta su bile pozivane da učestvuju u operacijama koje su se odnosile na vanredna stanja obuhvatajući, naprimer, spasavanje osoblja sa naftnih platformi ugroženih jakim vetrovima i velikim talasima i spasavanje putnika na trajektu.

Međunarodne snage za pomoć bezbednosti u Avganistanu

Kao rezultat vojnih operacija u Avganistanu pod vođstvom Sjedinjenih Američkih Država, proteran je talibanski režim i zamenjen administracijom

koja se obavezala na mir i obnovu zemlje, a veliki deo raširene mreže Al-Kaide u Avganistanu i drugde je onesposobljen. Operacija «Enduring Freedom» je imala podršku nekoliko NATO zemalja koje su, naprimer, obezbedile posebne timove snaga ili doprinele su avionima i brodovima koji su u saradnji sa posebnim snagama SAD-a učestvovali u operacijama nadgledanja, zabrane i presretanja. Podršku je takođe ponudilo nekoliko ostalih ne-NATO zemalja, uključujući Rusiju i Ukrajinu.

Istovremeno NATO snage odigrale su odlučujuću ulogu u sklopu multinacionalnih snaga - Međunarodnih snaga za pomoć bezbednosti (International Security Assistance Force, ISAF) - pod mandatom UN-a, i, u početku, pod vođstvom pojedinačnih NATO zemalja, koje su pod ujedinjenu komandu NATO-a došle u avgustu 2003., sa zadatkom da uspostave stabilnost u zemlji i stvore uslove za samoodrživi mir. U tom pogledu, ISAF se može smatrati delom NATO-ove borbe protiv terorizma jer, iako indirektno, pomaže zaustavljanju terorističke aktivnosti na teritoriji Avganistana.

ISAF predstavlja multinacionalne snage iz NATO zemalja i zemalja partnera. U početku su snage bile pod britanskom komandom, potom pod turskom od juna 2002., a zatim, od februara 2003., pod združenom komandom Nemačke i Holandije uz podršku NATO-a u posebnim područjima. Primeri nacionalnih doprinosa obuhvataju vazdušni transport koji je obezbedila Belgija, poljsku bolnicu koju je obezbedila Češka Republika, portugalski medicinski tim i inženjersku i logističku potporu obezbeđenu od strane Poljske.

Severnoatlantski savet je odobrio 17. oktobra 2002. godine zahtev Nemačke i Holandije za NATO-ovom podrškom u pripremanju ove uloge. Pomoć NATO-a je uglavnom tražena na području stvaranja snaga, komunikacija, koordinacije obaveštajnih podataka i razmene informacija.

U Vrhovnoj komandi savezničkih snaga za Evropu (SHAPE), 27. novembra 2002. godine održana je konferencija o stvaranju snaga na kojoj su učestvovalе zemlje NATO-a i zemlje partneri kako bi im se dala mogućnost da ponude svoje doprinose i da ustanove i rasprave kritične nedostatke koje bi možda trebalo ukloniti kako bi se ojačao budući kapacitet snaga. Ovo je bila prva konferencija takve vrste organizovana kao podrška zemljama koje su se ponudile da će voditi ne-NATO vojne operacije zasnovane na rezoluciji UN-a.

I operacija «Enduring Freedom» i ISAF, i dalje imaju koristi od nastojanja NATO-a tokom poslednjih deset godina da angažuje zemlje partnere u operacijama pod vođstvom NATO-a, kao i od praktičnog iskustva stečenog kroz učestvovanje partnerskih zemalja u operacijama očuvanja mira na Balkanu.

Doprinosi partnerskih zemalja operacijama kojima je cilj iskorenjivanje terorizma i pomaganje avganistanskoj vladi pri stabilizaciji zemlje obuhvatili su: ključna prava stacioniranja vojske i preletanja preko tuđe teritorije koje su obezbedile kavkaskе i srednjeazijske zemlje; pešadiju, vojnu policiju, nuklearnu, biološku i hemijsku zaštitu i transportne mogućnosti iz Rumunije – zemlje koja je otdad postala članicom NATO-a; inženjersku podršku iz Rusije i Slovačke, koja je postala članica NATO-a 2004. godine; i švedski tim za obaveštajne podatke raspoređen u komandi ISAF-a.

Razvoj uloge NATO-a u odnosu na ISAF u Avganistanu, detaljno je opisan u IV. delu.

Antiterorističke operacije na Balkanu

Operacije NATO-a na Balkanu doprinele su da je ovaj region manje podložan terorističkim aktivnostima. Preduzeta je akcija pod vođstvom NATO snaga protiv lokalnih terorističkih grupa koje su povezane sa mrežom Al-Kaide, kao deo šire kampanje protiv terorizma, uglavnom kroz mere kojima je cilj prekid ilegalnog kretanja ljudi, oružja i narkotika.

Vojni koncept odbrane od terorizma

Vojni koncept za odbranu od terorizma odobren je na Praškom samitu, u novembru 2002. godine. On naglašava spremnost Saveza da pomogne pri odvracanju, odbrani, sprečavanju i zaštiti od terorističkih napada ili pretnji takvim napadima kojima se upravlja iz inostranstva, a protiv savezničkog stanovništva, teritorija, infrastrukture i snaga, i obuhvata aktivnosti protiv terorista i onih koji ih štite i pomaže nacionalnim vlastima u suočavanju sa posledicama terorističkih napada. Ovaj koncept takođe podržava operacije Evropske unije ili drugih međunarodnih organizacija ili koalicija u kojima učestvuju saveznici i naglašava važnost raspoređivanja snaga kako i kada je potrebno da bi se vodila jedna takva misija.

Akcioni plan za partnerstvo protiv terorizma

Zajedno sa zemljama partnerima, NATO je izradio Akcioni plan za partnerstvo protiv terorizma (Partnership Action Plan on Terrorism, PAPT). Objavljen na Praškom samitu u novembru 2002. godine, on predstavlja okvirni dokument saradnje po pitanjima terorizma, utvrđujući uloge partnerstva, instrumente za borbu protiv terorizma i za upravljanje posledicama terorizma. Zemlje Mediteranskog dijaloga takođe mogu da učestvuju u aktivnostima koje su navedene u planu.

Evroatlanski savet za partnerstvo, Savet NATO-Rusija, Komisija NATO-

Ukrajina i zemlje koje učestvuju u NATO-ovom Mediteranskom dijalogu - svi su se pridružili NATO-u u osudi napada od 11. septembra 2001. i u pružanju podrške Sjedinjenim Američkim Državama. NATO zemlje i dalje opsežno koriste mehanizme partnerstva za konsultovanje o daljim koracima sa partnerskim zemljama. One se slažu da je u borbi protiv terorizma potrebno jedno obimno nastojanje koje obuhvata političke, ekonomske, diplomatske i vojne akcije kao i policijske mere. Drugim rečima, potreban je jedan dugoročan višestrani pristup koji bi obuhvatio NATO u celini, ali i saveznike pojedinačno – i kao članice Saveza, i kao članice Ujedinjenih nacija, Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OESS) i Evropske unije.

Zaštita od oružja za masovno uništenje

Na Praškom sastanku na vrhu, u novembru 2002. godine, NATO vlade su podržale sprovođenje pet inicijativa o nuklearnoj, biološkoj i hemijskoj (ABHO) odbrani stvorenih kako bi se poboljšale odbrambene sposobnosti Saveza protiv oružja za masovno uništenje. One se sastoje od:

- prototipa mobilne ABHO laboratorije za analizu;
- ABHO tima za združenu procenu;
- virtuelnog centra za usavršavanje za odbranu od NBC oružja;
- NATO zalihe za biološku i hemijsku odbranu;
- sistema kontrole širenja bolesti.

Ojačan paket antiterorističkih mera

Ojačan paket antiterorističkih mera dogovoren je na Istambulskom samitu NATO-a u junu 2004. godine. Ove mere obuhvataju: poboljšanu razmenu obaveštajnih podataka o terorističkim pretnjama (Terrorist Threat Intelligence Unit) i putem drugih sredstava; poboljšanje NATO-ove sposobnosti brzog odgovora na nacionalne zahteve za pomoć kao odgovor na terorističke napade; pomoć pri zaštiti odredjenih velikih događaja gde se koriste i NATO-ovi avioni za rano upozorenje; jačanje doprinosa operacijama pod vođstvom NATO-a na Mediteranu, na Balkanu i u Avganistanu u borbi protiv terorizma; jačanje saradnje sa zemljama partnerima i sa ostalim međunarodnim i regionalnim organizacijama i poboljšanje odgovarajućih operativnih sposobnosti.

Ove mere takođe obuhvataju specijalizovani program naoružanja koji je podržala Konferencija direktora za nacionalno naoružanje (Conference

of National Armaments Directors) na sastanku u maju 2004. godine. Ovaj program usredsređen je na deset područja:

- aktivnosti suprotstavljanja improvizovanim eksplozivnim napravama, kao što su automobili bombe i bombe na putevima-saobraćajnicama;
- smanjenje ranjivosti civilnih putničkih i vojnih aviona prouzrokovane prenosnim protivvazдушnim raketama;
- smanjenje ranjivosti helikoptera od protivvazдушnih raketnih bacača;
- zaštita luka i brodova od glisera s eksplozivom i podvodnih specijalaca;
- otkrivanje, zaštita i uništenje hemijskog, biološkog, radiološkog i nuklearnog oružja;
- uništenje eksplozivnih sredstava;
- preciznu tehnologiju vazdušnog dopremanja za posebne operativne snage i njihovu opremu;
- obaveštajne podatke, kontrolu, izviđanje i ciljanje terorista;
- tehnologije za odbranu od napada minobacačima;
- zaštitu kapitalnih objekata.

Odbrana od upada u informatičke sisteme

Takođe su učinjeni naponi da bi se pomoću bolje zaštite od mogućih poremećaja NATO-ove i kritične nacionalne infrastrukture pojačala odbrana od upada u informatičke sisteme što obuhvata i komunikaciono-informacione sisteme itd.

Planiranje za slučaj civilnih vanrednih stanja

Isto tako preduzete su opsežne mere kako bi se poboljšala spremnost suočavanja s posledicama mogućih terorističkih napada. Akcioni plan za slučaj civilnih vanrednih stanja za poboljšanje pripravnosti civilnog stanovništva u slučaju mogućih napada na civilno stanovništvo hemijskim, biološkim i radiološkim agensima (Civil Emergency Action Plan for the Improvement of Civil Preparedness against Possible Attacks against Civilian Populations with Chemical, Biological and Radiological Agents) donet je u oktobru 2001. godine, kao direktan odgovor na događaje od 11. septembra 2001. godine i na napade antraksom koji su potom usledili u

Sjedinjenim američkim državama. Od tada se ovaj akcioni plan neprekidno aktuelizuje kako bi odgovorio na nove scenarije pretnji i naučene lekcije.

U okviru akcionog plana NATO i zemlje partneri sarađuju na razvoju komplementarnih mera za civilno stanovništvo kojima bi se ono suprotstavilo pretnjama. Ove mere obuhvataju:

- popis nacionalnih sposobnosti koje mogu biti na raspolaganju za pomoć članici ili zemlji partneru pogođenoj terorističkim napadom;
- upotrebu Evroatlantskog koordinacionog centra za odgovore na katastrofe (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre) u glavnom sedištu NATO-a koji bi koordinisao pomoć za upravljanje posledicama katastrofa ponuđenu od strane članice ili zemlje partnera kao odgovor na zahteve napadnute zemlje;
- međunarodne vežbe za upravljanje posledicama katastrofa, za civilne i vojne timove i za timove civilne zaštite;
- razvoj instrukcija i minimalnih standarda kako bi se poboljšala interoperabilnost sposobnosti ponudjenih kao pomoć u upravljanju posledicama katastrofa;
- poboljšanu zaštitu kritične infrastrukture.

Zaštita civilnog stanovništva

Kao odgovor na nastajanje rastućih pretnji javnim manifestacijama od velike važnosti, Savez je preduzeo posebne mere kako bi upotrebio svoje sposobnosti u poboljšanju zaštite njihovih učesnika. NATO-ove sposobnosti za rano upozorenje i ostali oblici praktične pomoći stavljeni su na raspolaganje u nekoliko prilika kako bi osigurali zaštitu tokom velikih događaja, kao što su, naprimer, 2004. godini bili Evropsko prvenstvo u fudbalu, Olimpijske igre u Atini i Istambulski sastanak na vrhu.

Pojačana saradnja

Ni jedna od gore opisanih mera ne negira potrebu za pojačanom saradnjom sa drugim međunarodnim organizacijama koje su sposobne da doprinesu poboljšanju efikasnosti odbrane od terorizma kroz razmenu informacija i koordinisane akcije. Tako su, naprimer, NATO i Evropska unija razmenili informacije o planiranju za slučaj civilnih vanrednih stanja i u drugim srodnim područjima. NATO aktivno doprinosi radu UN-ovog Antiterorističkog odbora (UN Counter Terrorism Committee), održava redovne konsultacije

sa Organizacijom za evropsku bezbednost i saradnju i saraduje s EUROCONTROL-om, Međunarodnom organizacijom za civilnu avijaciju (International Civil Aviation Organisation) i Međunarodnim udruženjem za vazdušni transport (International Air Transport Association), kako bi poboljšao civilno-vojnu koordinaciju u upravljanju vazdišnim prometom.

Pregled mera preduzetih tokom proteklih godina za borbu protiv novih pretnji obuhvata nacionalne inicijative koje su preduzele zemlje članice NATO-a, kojima svoj doprinos daju druge zemlje, često saveznice i zemlje partneri. U maju 2003. godine, naprimer, Sjedinjene Američke Države su pokrenule Bezbednosnu inicijativu o proliferaciji (Proliferation Security Initiative, PSI) koja je predstavljala globalno partnerstvo zemalja koje su nastojale da zaustave protok opasnih tehnologija prema i od državnih i nedržavnih faktora koji su učestvovali u nekontrolisanom širenju oružja. Osam NATO zemalja i Australija i Japan učestvovali su u ovoj inicijativi od početka, dajući svoj doprinos ekspertizom i iskustvom u otkrivanju i odvratanju mogućih pretnji. NATO podržava i sledi širok spektar političkih i odbrambenih inicijativa kako bi se suprotstavio proliferaciji. Detaljnije o ovoj temi vidi X. deo.

POGLAVLJE 20

NOVE SPOSOBNOSTI

NATO donosi niz mera koje pomažu u modernizaciji vojnih operativnih sposobnosti zemalja članica. S ciljem da Savez može da ispuni svoje sadašnje i buduće operativne obaveze i da se bori sa novim pretnjama kao što su terorizam i širenje oružja za masovno uništenje, ova nastojanja oslanjaju se na niz obimnih mera koje su od kraja hladnog rata preduzete u prilagođavanju NATO-a novim izazovima.

Ove mere su od suštinske važnosti u NATO-ovim novim misijama na udaljenim mestima poput Avganistana, budući da one zahtevaju snage koje mogu da stižu dalje i brže, da duže ostanu na terenu i da uvek budu u stanju da u slučaju potrebe preuzmu najzahtevnije operacije. Ovakve snage, po definiciji, moraju biti prikladno opremljene i zaštićene i za slučaj najopasnijih misija koje preduzimaju.

Kako bi se postigli ovi novi ciljevi, Savez je uveo tri ključne inicijative koje su glavna pokretačka snaga koja stoji iza reformi cele organizacije: (1) Praška obaveza u kapacitetima za poboljšavanje sposobnosti u kritičnim područjima, kao što su, naprimer, strateški transport i kontrola vazduh-zemlja; (2) modernizacija vojne komandne strukture i (3) formiranje NATO snaga za brzi odgovor.

Pokrenuti su planovi za sposobnost savezničkog nadgledanja terena koji će osigurati informacije o stanju na terenu pre i tokom NATO operacija. Kako bi se suočio sa proliferacijom oružja za masovno uništenje i sa načinima njihovog dostavljanja, Savez razmatra mogućnost odbrane svoje teritorije, svojih snaga i svojih populacijskih centara od projektila. Da bi se branio od ovih pretnji NATO je takođe formirao Multinacionalni bataljon za hemijsku, biološku, radiološku i nuklearnu ABHO odbranu (Multinational Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Battalion).

Praška obaveza u sposobnostima

Praška obaveza u sposobnostima (Prague Capabilities Commitment, PCC) usledila je posle Inicijative za sposobnosti odbrane (Defence Capabilities Initiative, DCI) pokrenute na vašingtonskom sastanku na vrhu 1999. godine, koja je pokrenuta da bi se ostvarila poboljšanja sposobnosti potrebnih za obezbeđenje efikasnosti budućih multinacionalnih operacija u celom spektru misija Saveza, sa posebnim akcentom na poboljšavanju interoperabilnosti. DCI je doprinosila poboljšavanju sposobnosti Saveza u

nizu značajnih područja, ali je bila ublažena opšitim obavezama zemalja članica u celini, ne zahtevajući od njih pojedinačne izveštaje o ostvarenom napretku.

Napadi na Sjedinjene Američke Države 11. septembra 2001. godine postavili su potrebu za hitnošću i za važnošću usmerenog poboljšanja operativnih sposobnosti.

NATO se čvrsto politički obavezao da će unaprediti sposobnosti u 400 posebnih područja koja su od velike važnosti za efikasnost u vođenju misija Saveza. Ove obaveze pokrivaju sledećih osam područja:

- hemijsku, biološku, radiološku i nuklearnu ABHO odbranu;
- obaveštajno područje, kontrolu i pronalaženje mete;
- kontrolu vazduh-zemlja;
- komandovanje, kontrolu i komunikacije;
- borbenu gotovost, koja obuhvata precizno navođena gađanja i onesposobljavanje protivvazdušne odbrane neprijatelja;
- strateški avionski i pomorski transport;
- uzimanje goriva u vazduhu i
- rasporedive timove za borbenu i logističku podršku.

Ministri odbrane takođe su odlučili da ova nova inicijativa treba da bude zasnovana na čvrstim obavezama koje su posebne za svaku zemlju, donesene na osnovu nacionalnih odluka, sa jasno naznačenim rokovima za otklanjanje nedostataka. Takođe, ovakve obaveze trebalo bi da dodatno ojačaju međunarodnu saradnju i podelu uloga i, ekonomski gledano, trebalo bi da budu realne i ostvarive.

Štaviše, one bi trebalo da vode uzajamnom jačanju i podršci transparentnosti sa odgovarajućim aktivnostima Evropskog akcionog plana u sposobnostima (European Capability Action Plan) koji je pokrenula Evropska unija. Težište nove inicijative obuhvatalo je pojedinačne obaveze doprinosa zemalja članica u poboljšavanju ovih mogućnosti, bilo samostalno ili sa drugim saveznicama. Cilj inicijative bio je jasan, ostvarivije hitno potrebnih poboljšaja sposobnosti koja NATO-u omogućavaju vođenje svih svojih misija, ma gde se one mogle odvijati.

Zato PCC predstavlja važan napor koji bi trebalo da obezbedi da snage Saveza poseduju sredstva neophodna za vođenje brzih i efikasnih operacija, onoliko dugo koliko je potrebno. Ovim dogovorom, na Praškom samitu, lideri država i vlada obavezali su se na stvarna poboljšanja sposobnosti. I dok

glavna odgovornost za napredak leži na samim vladama zemalja članica, Savez je na zajedničkom nivou doneo mere za praćenje i nadzor napretka, kao i za rešavanje bilo kog problema koji bi se mogao pojaviti. PCC takođe pokušava da utvrditi načine kojima bi se osiguralo uzajamno jačanje napora NATO-a i Evropske unije. Uspeh sprovođenja ovih izazovnih, ali stvarnih i dostižnih ciljeva bio je u centru šireg dnevnog reda u Pragu.

Promene komandne strukture

Dalje težište procesa reforme je dalja uspešna organizacija NATO aranžmana u komandovanju, čiji su ključni elementi opisani u III. delu. Zadatak komandne strukture je planiranje i izvršavanje operacija, unapređivanje modernizacije i interoperabilnosti snaga Saveza i jačanje transatlantske veze koja je u samom centru saradnje u Savezu. Promene u komandnoj strukturi odražavaju ove imperitive i dodeljuju jednu bitno važnu, neprekidnu razvojnu ulogu Savezničkoj komandi za transformaciju. Ova nova komanda objedinjava NATO centar za kolektivno ratovanje, Centar za obuku kolektivnih snaga i Centar za kolektivnu analizu i naučene lekcije. Nacionalni i multinacionalni naučni centri nisu sastavni deo strukture Savezničke komande za transformaciju već su sa njim povezani i obezbeđuju poboljšane mogućnosti za obuku, interoperabilnost, testiranja, razvijanje vojnih doktrina i procenjivanje novih koncepata.

NATO Snage za odgovor

Formiranje NATO Snaga za odgovor (NATO Response Force, NRF) je sastavni deo transformacije vojnih sposobnosti NATO-a, koji dopunjavaju Prašku obavezu u kapacitetima i novu komandnu strukturu. NRF su formirane u izuzetno kratkom roku. Njihov značaj nije samo u razvoju samih snaga, već i u činjenici da njihovo formiranje utiče na ostala područja poboljšanja sposobnosti i služi kao katalizator za kontinuiranu transformaciju i razvoj NATO snaga u celini. NRF predstavljaju jedan od najvažnijih rezultata Praškog samita. NRF su kolektivne snage sastavljene od kopnenih, pomorskih i vazduhoplovnih elemenata, koje mogu biti «skrojene» prema zahtevima pojedinačne misije i hitno raspoređene gde god to zahteva Severnoatlantski savet. Ove snage su osmišljene kao snage koje podrazumevaju tehnološki napredne, fleksibilne, rasporedive, interoperabilne i održive elemente, spremne da svoje vodeće elemente rasporede u roku od pet dana i sposobne da se bez dodatne podrške održe u narednih trideset dana. Ovo nisu stalne ili trajne snage već snage

FBD: PRIRUČNIK ZA NATO

sastavljene od jedinica koje u odredjenom periodu dodeljuju zemlje članice po principu rotacije, a koje su zajedno obučavane.

Cilj ovih snaga je sprečavanje sukoba ili pretnji sukoba, počev od eskalacije do razmirica širih razmera, koje prete bezbednosti i stabilnosti. Snage mogu da samostalno preduzimaju adekvatne misije ili mogu da budu deo većih snaga koje doprinose čitavom nizu vojnih operacija Saveza. Zato one mogu da budu raspoređene na različite načine, na primer, kao: snage za demonstraciju snage i solidarnosti Saveza naspram agresije; ključni element operacije kolektivne odbrane preduzete na osnovu člana 5. Severnoatlantskog sporazuma; snage za upravljanje krizom, podršku miru ili stabilizacionim snagama u operacijama van okvira člana 5. i kao prethodnica za vojne operacije većih razmera, u očekivanju raspoređivanja drugih resursa.

Prototip NRF-a sa 9.500 vojnika pokrenut je u oktobru 2003. godine. U isto vreme, na neformalnom sastanku u Kolorado Springsu (SAD) ministri odbrane NATO-a učestvovali na studijskom seminaru organizovanom da usmeri pažnju na koncepcijsku ulogu NRF-a i na postupak donošenja odluka vezanih za moguće raspoređivanje NRF-a. Na svečanosti u Brunssumu (Holandija), 15. oktobra 2003. godine, nove snage, sa njihovim oznakama javnosti je predstavio general Džejms Džons, vrhovni saveznički komandant za Evropu i strateški komandant novoformirane Savezničke komande za operacije.

U početnoj demonstraciji inicijalnih sposobnosti snaga NRF-a, elementi snaga koje su činili sastavni delove iz jedanaest NATO zemalja učestvovali su u operaciji za odgovor na fiktivnu krizu u Turskoj, u novembru 2003. godine. Kriza je predstavljena kao prividna pretnja terorističkih aktivnosti i neprijateljskih snaga UN-ovom osoblju i civilnom stanovništvu koji su se nalazili u jednoj zemlji izvan evroatlantskog područja. Predviđeni su: embargo na pokrete snaga i naoružanja; protivterorističke operacije i vidna demonstracija solidarnosti, političke odlučnosti i vojnih sposobnosti NATO-a.

Vežbe i ispitivanja su nastavljene kako bi se realizovao razvoj snaga po planiranom rasporedu. U oktobru 2004., tokom neformalnog sastanka NATO-ovih ministara odbrane u Rumuniji, Generalni sekretar NATO-a obelodanio je da su snage dostigle svoju početnu operativnu sposobnost.

Sada su ove snage u celini operativno sposobne, uz planirano učešće oko 21.000 hiljade vojnika kopnene komponente, i sa vazduhoplovnim i pomorskim elementima približno istih sposobnosti.

Saveznička kontrola terena

Pre Praškog sastanka na vrhu, postignut je značajan napredak u pokretanju poboljšanja sposobnosti u određenim posebnim područjima. U jesen 2002., planovi za sposobnost Savezničke kontrole kopnenog prostora (Alliance Ground Surveillance, AGS), ključnog elementa reforme NATO-a, krenuli su u pozitivnom smeru objavljivanjem odluke o razvoju radarskog senzora zasnovanog na saradnji, osmišljenog kako bi zadovoljio i potrebe savezničkog AGS sistema i nacionalne zahteve zemalja koje učestvuju u programu razvoja.

NATO je u procesu nabavke AGS sistema koji će savezničkim komandantima dati sliku o situaciji na terenu u područjima misija. Biće sastavljen kao kombinacija radarskih platformi sa posadom i onih automatski upravljanih, koje mogu da snime teren i da podatke proslede komandantima, obezbeđujući im «oči na nebu» nad određenim područjem. Transatlantsko industrijsko partnerstvo za nadgledanje (Transatlantic Industrial Partnership for Surveillance, TIPS), konzorcijum sa više od 80 kompanija koji obuhvata firme što su: Evropska kompanija za aeronautičku odbranu i prostor (European Aeronautic Defence and Space Company, EADS), «Galileo Avionica», «General Dynamics Canada», «Indra», «Northrop Grumman» i «Thales», proizveće AGS sistem. Pretpostavlja se da će sistem dostići početnu operativnu sposobnost 2010. godine, a punu sposobnost 2012. godine.

Kao što radarski avion NATO vazdušnog sistema za rano upozorenje i kontrolu nadgleda vazdušni prostor, AGS će moći da posmatra šta se događa na terenu. AGS će obezbeđivati situacijsku sliku na terenu pre i tokom NATO operacija. Radi se o nužnoj sposobnosti za vođenje modernih vojnih operacija koja će predstavljati ključni alat NATO Snaga za odgovor.

ABHO bataljon

Još se jedna prekretnica dogodila 1. decembra 2003. godine, kada je saveznički Multinacionalni bataljon za hemijsku, biološku, radiološku i nuklearnu ABHO odbranu (Multinational Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Battalion) ostvario početnu operativnu sposobnost.

Osmišljen kako bi obezbedio sposobnosti izričito za odbranu od hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih pretnji, kao i pravovremenu procenu i savet komandantima i snagama na terenu, ovaj bataljon je u skladu sa

NRF konceptom i upotpuniće NRF sposobnosti. Češka je vodila bataljon u njegovoj početnoj formaciji kada je 160 čeških stručnjaka činilo njenogovo jezgro, a učestvovalo trinaest NATO zemalja članica.

Odbrana od projektila

NATO razvija i projekte koji štite savezničke snage, teritorije i stanovništvo od pretnji projektilima (raketama strategijskog dometa) koji su odgovor na proliferaciju oružja za masovno uništenje i na načine njihove upotrebe, obuhvatajući projekte svih dometa.

Do 2010. godine, NATO očekuje da će raspolagati kapacitetima zaštite raspoređenih sistema od balističkih projektila kratkog i srednjeg dometa presrećući ih u fazi lansiranja, leta i završnoj fazi. Ovaj sistem za aktivnu višeslojnu odbranu od projektila (Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence System) će imati sposobnost suprotstavljanja avionima, automatski upravljanim letelicama i ostalim pretnjama iz vazduha.

NATO takođe proverava mogućnosti zaštite svojih snaga, teritorija i stanovništva od celog niza pretnji projektilima (potpisani sporazum o protivraketoj odbrani sa Poljskom je deo programa odbrane od balističkih projektila kratkog i srednjeg dometa). Ovaj celoviti napor odbrane od projektila pokrenuli su lideri NATO država i vlada na Praškom sastanku na vrhu 2002. godine kada je postignut dogovor o novoj Studiji o izvodljivosti odbrane od projektila (Missile Defence Feasibility Study). Ovu studiju vodila je NATO-ova Agencija za konsultacije, komandovanje i kontrolu (NC3A) u okviru NATO-ovog Programa za bezbednosna ulaganja (NATO Security Investment Programme).

Nakon tendersko-licitacijskog postupka, 18-mesečni ugovor je dodeljen pobedničkom konzorcijumu da, na osnovu preporuka NC3A-a, preispita tehničku izvodljivost, troškove i vreme do stavljanja u upotrebu sistema odbrane od projektila kreiranog prema zahtevima NATO-a.

